

Q. D. O. M. B. V.

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA

DE

DELIRIIS IN GENERE

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

DOMINO

ERNESTO AVGVSTO

DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM ANGA-
RIAE WESTPHALIAE RELIQVA

D. IMPERAT. AVG. SVMMO TOTIVS CAESAREI EQVITATVS
PRAEFECTO AC LEGIONIS PEDESTRI AEQVE
AC EQVESTRIS TRIBVNO

PRAESIDE

IO. ADOLPHO WEDELIO

PHILOS. ET MED. D. PRAXEOS ET CHIMIAE PROF. PVBL. ORD.
SERENISS. SAX. DVCVM CONSIL. AVLICO ET ARCHIATRO
TOTIVS ACADEMIAE ET FACVLT. MEDICAE SENIORE
ACAD. NAT. CVRIOSOR. COLLEGA

PATRONO AC PRAECEPTORE SVO OMNI PIETATIS
CVLTV PROSEQVENDO

PRO LICENTIA

GRADVM DOCTORIS INSIGNIA ET PRIVILEGIA
MAIORVM MORE LEGITIME CAPESSENDI

PVBlicae ERVDITORVM DISQVISITIONI

SVBIECIT

IO. GOTTLIEB SOMMERFELDT

POMERANVS

ARCHIATER COBVRGENSIS

DIE IVNII AN. MDCC XLIIII.

VIENAE LITTERIS IO. FRIDERICI RITTERI.

Psychiatr.

22, 58.

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

DEUTSCHER KUNST-ALBUM

I. N. I.

§. I.

QVVM in fronte huius dissertationis pollicitus sim, me acturum esse de deliriis, expectabit fortasse aliquis, ut ante declarem, quid de modo nexus, quem inter animam & corpus intercedere certum est, sentiam. Quia vero prolixior esse, quam dissertatio mea permittit, prohibeor, cum paucis extricari hæc res haud queat, remittere beneuolum lectorem ad *dissertationem* Dn. Præsidis de *Principio Vitali* ann. 1721. habitam, iam licebit, in qua de re hac ardua, quantum nostro scopo sufficit, actum est. Mihi enim iam constitutum est, de deliriis, quantum ex structura corporis perspicere de causis illorum potui, in præfenti eruditorum examini exponere et exiguas vires meas in hoc exercere, ut quantulacunque mihi per imbecillitatem ingenii ad propositam materiam spectantia inuestigare licuit, aliorum subire iudicia sinam.

§. II.

Statim igitur ab initio rogandi a me sunt ii, qui hanc dissertationem perlegere non grauabuntur, ne vicio

A 2

tio

tio mihi vertant, quod ea, quæ fortasse alius rectius omitti potuisse, iudicabit, sub initium tractationis meæ cum rationibus suis recensere, non superuacaneum duxerim. Sunt enim hæc talia, vt, nisi antea rite constituantur atque explicentur, nihil de ea, circa quam nunc versor, materia accurate tradi possit. Ante omnia igitur studebo, vt ostendam omnes nostras perceptiones & motus fieri mediante fluido subtilissimo, quod in neruis mouetur.

§. III.

Eiusmodi subtile fluidum in corpore humano existere, atque ex sanguine in cerebro secerni, nemo facile in dubium vocare poterit, nisi forte ignoret, per arterias carotides & vertebrales, sanguinem meningibus, & ex harum innumeris subtilissimisque vasculis, substantiæ cerebri corticali tradi atque adduci, prætereaque totam substantiam cerebri corticalem, quamuis leuissime cohæreat, cum parua pressione dirimi possit, tamen, quod ex iniectionibus *Ruyschii* cognitum est, ex infinita minimorum subtilissimorumque vasorum sangiferorum ferie constare, ideoque omnia hic adesse, quæ ad secretionem requiruntur. Vbi autem omnia ad secretionem adfunt necessaria, ibi secretionem fieri consentaneum est.

§. IV.

Hoc fluidum, quod ex substantia corticali cerebri in tubulos cerebri substantiæ medullaris secernitur, subtilissimum esse eorum, quæ in humano corpore inuenimus, quare etiam *spirituum animalium* nomine venit, elucescit ex theoria Illustris & Excellentissimi *Hambergeri*, Præceptoris ac Patroni perpetuo obsequio ob plurima
benefi-

beneficia a me colendi, qui in prælectionibus physiologicis dilucide explicat, omnes secretiones ex adhæsione, secundum grauitatem specificam proxime æqualem vel minorem vasculis fieri, &, quanto densiora sint vasa secretoria in viscere aliquo, tanto fieri fluida specificè grauiora & crassiora. Quum igitur insint cerebro vasa ad secernendum, omnium, quæ sunt in toto corpore, subtilissima, & angustissima, eademque habeant minimam grauitatem specificam, & adsit sanguis iamdum continens has partes subtilissimas, quæ spiritus vitales alias dicuntur, quamdiu in eodem hærent, & ad secretionem aptas, quidni, hic subtilissimum hoc fluidum secerni, affirmare possimus?

§. V.

Subtilia hæc fluida, quæ in substantia cerebri corticali secernuntur, vt, quemadmodum omnia reliqua secreta, aut excernantur, aut cum corpore ad vsum communicentur, necesse est. Quia vero nulla hic ad excretionem apta inueniuntur vasa, substantia vero corticalis cum medullari per innumera subtilia vasa connectitur, adeo, vt, vbi tenuior cortex desinit, ibi incipiat medulla, deinde, quia subtile eiusmodi fluidum in medulla oblongata inuenitur, quod patet ex *Celeb. Bærbauii experimentis in prælect. ad Instit. rei medicæ* ex Edit. Excell. *Halleri ad §. 274.* nemo facile dubitabit, subtile hoc fluidum per hanc vasorum communicationem transire ad substantiam medullarem.

§. VI.

Ex hac substantia medullari huiusque medulla oblongata, vt testantur anatomici, abeunt nerui, ex innum-

meris canaliculis, qui sunt eiusdem substantiæ, compositi. Hi tunica quadam, quam continuationem piæ matris vocant, includuntur, & nonnunquam in expansionem tendinosam desinunt, & per totum corpus dispersi sunt ac distributi. Per hos nervos, fluidis subtilibus, quæ, vt antea dixi, sunt in substantia medullari & oblongata, transeundum esse, ex sequentibus colligi posse, arbitror. Primo enim pressio fluidorum semper succedentium, reditum fluidis prioribus nullum, permittere potest. Deinde nulla vasa præter nervos cum substantia medullari & oblongata connectuntur. Hæc tamen argumenta, si cui non sufficere videbuntur, ad probandum, quod iam probare allaboro, sciat, etiam evidenti experimento rem posse declarari. Quoties ligatur nervus, experimur, in ea corporis parte, quæ est infra ligaturam, in quam nervus progreditur, nullum deprehendi nec sensum nec motum; iam vero per ligaturam neutiquam perficitur, vt nervus minus sit continuus, sed tantum meatus comprimuntur, & fluidum, quominus libere commeare possit, impeditur.

§. VII.

Hac experientia docemur, nervos, quatenus liberam cum cerebro habent spirituum animalium communicationem, in se continere rationem sensationis & motum, cuius rei modum Vir Illustris *Hambergerus* in prælectionibus Physiologicis sequenti ratione eruditissime simul ac maxime perspicue tradit. *Corpora* dicens *externa tanquam corpora in organa sensuum alio modo agere nequeunt quam*

- 1.) quatenus nostri corporis partes e loco suo pellere conantur.
- 2.) Ner-

- 2.) Nervorum pressorum, quia vasa sunt, parietes cedunt, & premunt fluidum contentum.
- 3.) hinc momento huius motus conatus continuatur usque in cerebrum, tanquam originem nervorum, ita quidem, ut
- 4.) Singula nervi puncta pulsa afficiant motu spirituum animalium distincta puncta medullæ cerebri.
- 5.) Quo facto, anima harum actionum fit conscia, (experientia teste) tametsi ratio huius conscientie plane sit incognita.

§. VIII.

Ratio motus est fere eadem, nisi quod spiritus animales, qui in sensatione sursum ad medullam cerebri premebantur, nunc desuper ex cerebro, quod verisimile est, per nervos, huic rei aptos et proprios, moueantur. Hic descensus spirituum animalium in statu naturali observatur duplex, quorum alter motuum voluntariorum, alter involuntariorum, continet rationem. Prior fit per nervos medullaris substantiæ ac cerebri, alter per nervos cerebelli. Sed hæc, utpote parum ad rem, quam tractamus, utilitatis conferentia, ulterius explicare, superfedebimus.

§. IX.

Impulsus autem, qui fit a corporibus externis in organa sensuum externorum, & per hæc in nervos & spiritus animales, in distinctis tubulis cerebri hærentes, dummodo legitimo fiat modo, in statu naturali in se habet causam idearum. Et, quia idea hæc, in tubulis medullæ existens, a præsentem obiecto impellente fit, eo ipso *idea materialis* vocari potest, cum absente corpore
impel-

impellente non fiat, sed huius præsentiam semper supponat. Ideæ autem materiales, vt per diuersa obiecta, diuersosque organorum neruos fiunt, & pro diuersa horum cum cerebro connexionem, diuersæ sunt. Impulsus iste, si sit debilior, aut nullam, aut obscuram producit ideam; debitus si sit, recte sentimus; si vero plures simul diuersi fiunt impulsus, fortiozem tantum sentimus; &, si nimis diuersis impulsibus obruantur organa nostra, tum ideæ in anima oriuntur confusæ. Ex materiali idea in anima nihil aliud sequitur, quam perceptio seu sensatio obiecti externi præsentis, per conueniens organon sensorium externum agentis.

§. X.

Præter ideas materiales dantur aliæ ideæ, quæ sine præsentem obiecto externo, adeoque etiam sine huius impulsu, in substantia cerebri medullari oriuntur, & ab anima ibidem percipiuntur, quas *imaginarias* appellare possumus. Fiunt autem hæ ideæ vel ab ipsa anima, vel a temperie spirituum animalium. Ipsa anima, experientia teste, pro lubitu formare potest ideas similes, quales alias ab obiectis externis factæ sunt, vel etiam fieri possunt. Hæ autem similes tantum, non autem præcisæ eadem sunt, remissior enim motus spirituum in his adest, quam in illis. Et eo ipso anima scire valet, non adesse ipsum obiectum externum, sed tantum similem eiusdem ideam, quam percipit & considerat. Spirituum animalium temperiem cum sequatur eorundem motus determinatus, hic in medullari cerebri substantia talem quoque ideam exhibet, & ab anima percipitur, vt experientia docet; ipsaque anima scit, se eandem non produxisse, sed sibi repræsentari.

Hæ

Hæ quoque ideæ variant pro spirituum animalium temperiei varietate, aliæ enim fiunt in sanguineis, aliæ in biliosis, aliæ in atrabilariis, aliæ in melancholicis, aliæ in phlegmaticis; spirituum temperies autem semper fundamentum habet in sanguinis temperamento.

§. XI.

Anima ideas laudatas non solum percipere, & a se inuicem discernere, verum etiam, inprimis si de nouo repetantur, retinere valet, quæ vltima facultas memoriæ nomine venit. Ex ideis a memoria, & alias, suppeditatis experimur, animam iudicare posse, appetere, auersari, & quod sequitur, actiones in corpore producere voluntarias. Hæc tamen quia sunt animæ attributa, metaphysicorum relinquenda censeo disquisitioni, & ad ea tantum respicio, quæ supra §. 7. & sequ. de motu tradita sunt.

§. XII.

Ad recte per se agendum vero requiritur, vt homo recte iudicet; ad recte iudicandum, vt memoria iustas ideas suppeditet; vt memoria iustas suppeditet ideas, vt iustas accipiat ideas, aut habeat in promptu, necessarium est; vt tales accipiat, tam ideæ materiales quam imaginariæ vt rite se habeant, requiritur. In omnibus igitur animæ operationibus, omnibusque, quæ ex his determinantur, voluntariis in corpore actionibus, vt ideæ adsint laudatæ, requiritur. Hoc philosophi non solum rationibus euincunt, sed idem etiam ipsa docemur experientia. Deprehendimus enim, dicto modo fieri in anima nostra ideas, & post ideas in anima nostra, motus corporis animaduertimus. Ideas vero tam materiales, quam imaginarias cum retineat
 B anima.

anima. §. II. & pro lubitu de nouo formare & repetere queat §. IO. si spiritus animales rite se habeant, operationes animæ, actionesque voluntariæ conuenienter perficiuntur.

§. XIII.

Vbi igitur nullæ adsunt tales ideæ, homo nec potest iudicare nec agere. Cui vero iustæ sunt ideæ eiusmodi, quæ in medullari cerebri parte in statu naturali adsunt, quas ideas naturales vocabimus, ille, quatenus hæ adsunt, recte potest iudicare, recteque agere. Contra vero, si quis habeat ideas materiales, obiecto præfenti non respondententes; ideas imaginarias autem haud similes, quales alias ab obiectis externis factæ sunt, vel fieri possunt, nec ab anima pro lubitu excitatas, sed potius ab intemperie spirituum animalium ortas, & ideo præternaturales existunt & dici debent, ille, quatenus ipsi sunt ideæ præternaturales, nec potest recte iudicare, nec agere.

§. XIV.

Iudicium & actio obiectis non respondentia, quæ oriuntur ex ideis præternaturalibus, vocantur delirium. Huius causæ immediatæ sunt ideæ præternaturales. Idearum vero præternaturalium causa est intemperies spirituum animalium; vti naturalium idearum causa est temperies spirituum animalium decens, in parte cerebri medullari hærentium.

§. XV.

Spirituum enim animalium temperie debita præfente, hi in medullari cerebri substantia impulsus, a corporibus externis in organa sensuum externorum factum legitime recipiunt, vt eorum motum respondentem,

tem,

proportiones vitiatæ videntur sanguineæ, quæ a veteribus adpellantur

- 1.) *Cacochymia biliosa*, ubi partes alcalicæ volatiles, vel etiam alcalicæ cum sulphureis abundant, serosæ vero pauciores adsunt.
- 2.) *Cacochymia atrabilaria*, ubi salinosulphuræ in sanguine, cum acidis confermentatæ & pauco sero hærent.
- 3.) *Cacochymia melancholica*, ubi acidæ fixæ tartaræ abundant, alcalicæ vero & sulphuræ depressæ sunt.

& intemperatum sanguinem, & tales spiritus, reddendo, deliriis præbent occasionem.

§. XVII.

Motu sanguis peccat, si stasin in vasis cerebri subeat, magis enim vel mitius efferatus inde fit, pro ipsius staseos & sanguinis reliqua conditione, & inflammatio sequitur. Spiritus itaque, in hoc sanguine hærentes, itidem intemperati vt euadant, necesse est, & hinc in medullam cerebri secedentes ideas præternaturales præbent. Stasin hanc vel ipse sanguis infert, verbi gratia in febribus, vel aliæ causæ, vt vulnera capitis &c. eam faciunt. Est igitur sanguinis morbosa constitutio spirituum intemperatorum causa, qui motum præternaturalem in medullari cerebri substantia, ubi propria est sedes idearum, obtinent, adeoque ideas præternaturales animæ obtrudunt, id quod ipse Hippocrates in *Lib. de morbo sacro* ita exprimit: *Hac parte sapimus, & intelligimus, & videmus, & audimus, & turpia & honesta cognoscimus, & hac ipsa etiam insanimus.*

§. XVIII.

Quemadmodum autem sanguinis intemperies diuersa

uerfa

uerſa eſt, prout vel hæ vel aliæ partes in ea eminent, ita etiam ſpiritus animales ſemper, pro hac diuerſa ratione, intemperati euadunt diuerſimode, ergo nec legitimus horum motus & impuſus locum habere poſſunt, ſed ſub aliis conditionibus, aliæ ideæ præternaturales efficiuntur. Ita videmus, alios delirantium res lætas ſibi imaginari, alios tristes eſſe, alios furioſos; alii lente, alii vehementer agunt, vel alii delirant mitius, alii grauius, alii ſemper, alii per interualla, & qui ſunt reliqui deliriorum modi diuerſi.

§. XIX.

Sanguinis autem vitia laudata oriuntur & augentur a cauſis mediatis remotioribus, naturalibus, non-naturalibus & præternaturalibus. Ex naturalibus occurrit temperamentum calidum & ſiccum, ſeu bilioſum, atrabilarium & melancholicum. In bilioſo itaque partes bilioſæ feruidiores & volatiliores facilius incrementum capere poſſunt, cum ſecundum naturam iamdum copioſiores & actiuiores adſint; ſeroſæ vero blandæ pauciores, in ſtatu naturali præſentes, facilius minui queunt, vnde & feruidior & ſpiſſior ſanguis & acrior fieri poteſt facile, cauſis aliis accedentibus, in quo ſanguine poſtmodum efferatiores hærent ſpiritus.

§. XX.

In atrabilario temperamento ſecundum naturam adſunt abundantes partes bilioſo-acidæ volatiles, & lymphicæ temperantes pauciores, eo tamen gradu, vt actiones corporis humani rite poſſint peragi. Per ſe vero patet, facilius in eodem nimiam illarum augmentationem, lymphæ vero temperantis imminutionem

& depressionem contingere posse, quam in aliis temperamentis. Par ratio est temperamenti melancholici, quod, naturale licet sit, vicinius tamen est melancholiæ morbosæ, in qua acidum præter naturam eminent est, modo solum fixius, modo biliosum fixius, vnde & spiritus tales vitiiati euadunt. Sanguineum temperamentum & phlegmaticum non tam promte talem vitiosum subeunt statum, nisi causæ grauiore accedant. A siciori enim intemperie spiritus facilius ita intemperati redduntur. Non minus temperamentum sanguineo-melancholicum & cholericum-melancholicum talem mutationem præternaturalem facilius suscipit. Ætas iuuenilis, consistens, vegeta, hinc & senilis, deliriis est exposita, vt & aliquando puerilis. Nonnunquam etiam dispositio hereditaria in quibusdam concurret.

§. XXI.

Ex nonnaturalibus causis aer nimis calidus calorem corporis nimis auget, serum vero blandum nimis absumit. Biliosæ itaque partes nimis augmentur, acriores & efferatioris fiunt, sanguisque crassior, maxime in corporibus, vbi iamdum secundum naturam eminent tales partes. Sequitur aer nimis frigidus, qui calorem corporis in se recipiens, imprimis si sanguis antea rarefactus fuit, extrema vasorum constringit, sanguinem ad interiora corporis, & cerebri pellit, & impedit transpirationem insensibilem. Hac autem impedita, partes, quæ per transpirationem excernendæ erant, remanent, & sanguis inde fit condensatus, & legitimæ temperiei spirituum animalium repugnans.

§. XXII.

§. XXII.

Ad talem mutationem etiam sanguinis conferre possunt cibi, copia aut defectu excedentes, nec non crassi, austeri, falsi, aromatici, acidi, fumo & aere indurati, viscidi &c., qui a menstruo ventriculi, & intestinorum, non satis resolui possunt, unde tales partes, ex quibus constant, crudæ cum sanguine communicantur, eumque reddunt vitiatum. Ita etiam fit, ut cibus minori, quam debebant, copia sumptis, sanguis, cuius partes fluidiores magis secernuntur & excernuntur, increpescat. E sanguine autem spissiore, spiritus animales, iustam qualitatem habentes, secerni non posse, neminem facile inficiaturum arbitror. Etiam hic adnotandum est, eiusmodi mala orta e quantitate & qualitate ciborum, vel aucta vel imminuta, pro constitutione hominum, nunc plus, nunc minus, damnum inferre, ita ut ex diuersa sanguinis vitiatæ qualitate spiritus animales, quantitate & qualitate peccantes, secerni, & inde varia deliria oriri, queant.

§. XXIII.

Ad ingesta referenda putauit adsumpta venena, narcotica, & medicamenta, temere adhibita. Narcotica celeriter, & sine alia causa accedente, teste experientia, in deliria præcipitant. Talia sunt, hyoscyami, inprimis nigri, radices, folia, flores ac semen, baccæ belladonnæ, semen daturæ, radix cicutæ, pluraque alia, quæ hic recensere longum foret. Hæc omnia, si ad stomachum, qui propter neruorum copiam præ reliquis visceribus facile potest affici, deferuntur, subtilibus salibus suis narcoticis, neruos adeo stimulant & constringunt,

gunt, vt spiritus qui in iis sunt animales sursum premantur. Tunc oriuntur motus atque impulsus irregulares spirituum, qui si fiant maiori gradu spasmos, conuulsiones & deliria sequi certum est. Firmant hæc experimenta *Wepferi*, quæ descripsit in elaboratissimo tractatu de cicuta aquatica, vbi dicit: *quam primum hæret bulbus cicutæ aquaticæ in ventriculo fit conuulsio, si vero bulbus euomatur statim conuulsio cessat. &c.* Item, quod *Celeb. Frid. Hoffmannus Medicin. rational. T. II. Cap. II. de Venenis §. 21.* scribit: *Et notabile est, quod narcotica, it. arsenicalia, antimonialia, cito, antequam ad massam sanguineam eorum materia dispersa fuerit, cum quasi adhuc integra & vix soluta in ventriculo hærent, virulentiam suam produunt, dum arctissime contrahunt orificia, teste anatome.* Plura exempla & testimonia, quamuis in promptu sint, quia adlata sufficere possunt, nunc præmitto. Satis enim aperte ex his colligi potest, eiusmodi adsumpta vel solo stimulo in ventriculo pessimos effectus producere.

§. XXIV.

Præterea autem negari non potest, quasdam harum particulas, spiritibus aduersas, statim in ventriculo solui, & per vasa lactea sanguini communicari, adeoque spiritus in eodem intemperatos reddere, qui ita vitiiati in medullarem cerebri substantiam seeruntur, vbi motum suum vitiosum, vt spiritus animales, exhibent. Multo magis vero, si copiosiores in ventriculo resoluantur, digerantur, & sanguini commisceantur, eandem vim maiorem exferent, & acrimonia sua tam sanguinem quam spiritus, in eodem hærentes, magis intemperatos, reddent, quales etiam tunc spiritus

ritus

ritus animales secreti necessario existunt. Imo eiusmodi partes, si ad sanguinea vasa subtiliora extrema ferantur, tam crassitie, quam vi stimulante earum, fit, ut obstructio & stasis sanguinis, & inflammationes cum febribus coniunctæ, oriantur, adeoque deliria producantur grauiora. Operationes assumptorum venenorum, & medicamentorum temere adhibitorum, quatenus ad deliria conferre possunt, ab operationibus narcoticorum non differunt, nisi quod venena acria, & hæc ipsa pro gradu acrimoniæ, vehementius agant, vehementioresque omnes producant effectus.

§. XXV.

Potus nisi tanta adsumatur copia, quantam adsumere par erat, serum non sufficienter restituitur, quod per secretiones & excretiones imminuitur. Sique tunc talis status sanguinis adsit, ut partes biliosæ, vel atrabiliaræ, aut secundum aut præter naturam, abundant, hæc ut eminentiores fiant & acriores, necesse est. Simili modo, si abundant iam acidæ fixiores, vel acido-biliosæ fixiores, hæc quoque nimis augmentur, & deteriores efficiuntur. Sanguis itaque & spiritus intemperati redduntur, lymphæ blanda & dulci magis deficiente. Cumque sanguis fluxilitatem a lymphæ blanda habeat, eo ipso etiam crassior una ut fiat, necesse est. Potus spirituosus si copiosius & frequentius hauriatur, partes biliosas & atrabiliaras, in sanguine exsuperantes, nimis auget, & exagitat, serum blandum autem, iamdum parcius præsens, nimis dissipat & absomit, unde intemperatus sanguis, acrior, efferatus, & spissior oritur, spiritusque efferatioris continet. Cum autem talis potus acidas fixas quoque partes in se contineat, in illis ho-

C

mini-

minibus, qui acidum fixius abundans habent, acor ille fixior, vel solus, vel simul biliosus fixior, nimis augeatur; lympa vero dulcis, pauca adhuc superstes, a spiritiosa potus parte difflatur, & magis consumitur. Hic autem sanguis, valde intemperatus ita euadens, spiritus magis ligatos & depressos vt exhibeat, necesse est.

§. XXVI.

Motus nimius, in primis continuatus, cum progressuum sanguinis motum nimis augeat, tam intestinum sanguinis motum, & euolutionem partium salino-sulphurearum & ignearum nimis excitat, quam serum copiosius sub forma sudoris expellit & minuit. Sic igitur sanguinis intemperiei, & inde dependenti efferationi spirituum, occasionem præbet, si sanguinis proportio huic malo vicina sit. Eo promptius autem hæc motus nimius efficit, si in calidiori vna fiat aere. Quies nimia, vt generatim partium crassiorum & fixiorum secretionem & excretionem impedit, ita acidum fixius, vel solum, vel biliosum fixius, spiritibus infensum, huius culpa incrementum capit, & intemperatum sanguinem efficit, similes spiritus continentem.

§. XXVII.

Vigiliæ nimix, cum serum blandum absument, acriores in sanguine existentes, vel biliosæ, vel atrabiliarix, vel acidæ fixiores, vel acidæ biliosæ fixiores, maiorem vim adquirunt, vt & spiritus ita vitiiati & intemperati fiant, & vel efferatiores, vel depressiores, irrequieti tamen, euadant. Somnus vero nimius per se deliriis occasionem non præbet, cum talem intemperiem haud faciat, & in delirio potius bonum signum sit, somnus blandus si redeat.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Animi pathemata in motu spirituum consistunt, vel maiore seu efferatione, vel minore seu depressione, eorundem. Spiritus autem in tali motu constituti vim habent in sanguinem, quod effectus & experientia in adfectibus animi grauioribus statim docet, cum ad sensum mutetur. Breui tamen sanguis, nisi alia concurrat causa, ad pristinum statum redit. Si autem vel efferatio vel depressio eorundem grauior fortius & crebrius fiat, in ipso sanguine proportio similis infertur, vt hinc, in eodem vitiata proportione, spiritus etiam intemperati eius commatis producantur. Potissimum vero hoc tunc fit, quando proportioni huic vitiatae vicinus iam adest sanguinis status, vel alia mala a tali sanguine corpori inferuntur, quae vitiatam eiusmodi proportionem inferre, vel conseruare, valent. Ex his patere potest, quomodo ira, excandescencia, amor insanus, fastus, superbia, timor, moeror, luctus, tristitia longius durans, curae, meditationes profundae, nimis continuatae &c. occasionem deliriis praebere possint.

§. XXIX.

Quando partes biliosae, vel atrabiliariae, vel acidae fixiores, vel acido biliosae fixiores, in sanguine haerentes & abundantes, vna cum sanguine secedunt & exeunt, in feminis per menses & lochia, in vtroque sexu per haemorrhoides, ordinarie fluentes, in quibusdam etiam per haemorrhagiam narium, temperies sanguinis reliqua adhuc conseruatur; his autem excretionibus suppressis, remanent, intemperiesque talis oritur, quam faciunt remanentes haec partes pro sua conditione. Serum
C 2
blan-

blandum & dulce, modo recensitas partes temperans, demulcens, fluxilioresque reddens, & ad separationem & excretionem habiliores efficiens, si nimis excernatur & imminuatur, illas eminentiores & actiuiores reddi, magisque retineri, adeoque augeri, intelligi potest facile.

§. XXX.

Ex præternaturalibus causis occurrunt morbi intemperiei, conformationis, & solutæ unitatis. Ex intemperiei vniuersalis morbis sunt febres, in quibus, etiam intermittentibus in paroxysmo, delirant ægri, in primis vero in continuis, ob partes biliosas fermentificas efferatas exuperantes, vnde etiam vigiliæ præcedere solent. Mitiores si hæ sint partes, faciliusque superabiles, transiens est tale delirium, & sæpe sponte iterum cessans, vt in primis in intermittentibus id apparet, interdum etiam in continuis. In his autem haud raro grauiores & copiosiores deprehenduntur, nec facile subigi & corrigi valentes, vnde & grauius & periculosius emergit delirium, quod in malignis frequenter occurrit.

§. XXXI.

Febri si coniungatur particularis intemperies calida, seu inflammatio membranarum cerebri eiusque substantiæ corticalis, adhuc grauius consurgit delirium quod seorsim *phrenitis* dici solet. In hoc itaque delirio, quod *phrenitis* vocatur, & febris adest continua & acuta, & inflammatio cerebri. Perinde autem est, num febris hæc initium fecerit, & stasim sanguinis in cerebro induxerit vel immediate, vel mediate, prius stasi facta in pleura, vel pulmonibus, vt hinc a pleuritide, vel peripneu-

pneu-

pneumonia, μετασάσει facta, illa fiat; an vero prius inflammatio in meningibus & corticali cerebri substantia orta, quod in primis per vulnera capitis & contusiones, præsertim circa futuras, fieri solet, nisi aptis remediis, statim rite applicatis, id præcaueatur, febrim statim induxerit. Febris etiam combinata inflammationi diaphragmatis delirium infert, quod *paraphrenitis* vocatur, vbi cerebrum magis per consensum adficitur & respectiue mitius est.

§. XXXII.

Præter hæc deliria, febrim coniunctam habentia, alia a febribus oriuntur, quæ post febrim cessantem se exerunt, & sine febre permanent. Ita post febres intermittentes, tertianam & quartanam, imo etiam post continuas aliquando, *melancholia* sequitur, si per has febres partes actiuiores sanguinis nimis imminutæ, & fixiores magis exaltatæ, fuerint, quod ob errores ægrorum, aliquando & non recte curantium, nonnunquam etiam ob viscerum depurantium vitium, fit. Imo etiam febres ardentes cessantes aliquando *maniam* post se relinquunt, iisdem de causis, si secedentibus biliosis fermentificis partibus, febrim facientibus, acido-biliosæ volatiles eminentes euadant & remaneant, itidem simul visceribus, sanguinem depurantibus, non rite se habentibus.

§. XXXIII.

Cum in mania præsentès partes acido-biliosæ volatiliores aliquando ita suam intemperiem mutant, vt acidum fixius, vel acido-bilosum fixius, inde euadat, difflatis volatibus, & ob varias causas, accedentibus fixioribus,

bus, ex mania oritur melancholia; & vice versa, si acidæ fixiores, vel acido-biliofæ fixiores, reddantur volatiliores, ex melancholicis maniaci fieri possunt, quod experientia ostendit. Ita etiam obseruatum fuit, ab epilepsia ortam fuisse melancholiam, quod fieri aliter non potest quam mutatione lymphæ acido-biliofæ volatilis irritantis in acidam fixam.

§. XXXIV.

Ex conformationis morbis huc pertinet in primis obstructio viscerum, sanguinem depurantium, quæ & *malum hypochondriacum*, & *scorbutum*, & adfectum *hystericum*, efficit. Singula autem hæc mala, diuersimode se habentia, deliriis sine febribus fundamentum exhibent, intemperiem talem sanguini & spiritibus conciliando, qualis in iisdem occurrit. Hæc autem specialem deliriorum considerationem postulant, ad quam accedere iam non licet.

§. XXXV.

Solutæ vnitatis mentio iam superius §. 17. facta est, inflammationem cerebri inferre valens. Ad hanc referri etiam potest morsus canis rabidi, & tarantulæ, de quibus in specialioribus melius agitur, vbi non tam morsus, quam per hunc communicatum venenum, spiritibus nocuum, considerari debet.

§. XXXVI.

Distinguuntur deliria, quod aliud sit transitorium aliud constans. Illud est, quod a leuiori causa, vt ab erroribus externis in alimentis, vel medicamentis, vel a leuiori sanguinis aberratione, quæ sponte iterum, & breui

breui, cessant, oritur & *paraphrosyne* vocatur. Tale etiam in febribus tam intermittentibus in paroxysmo, quam continuis occurrit, si dictas condiciones habeat, alias autem sine febre quoque obseruatur. Constans autem est & dicitur, quod a grauiori oritur causa, & hinc vel diutius persistit, vel vitæ periculum coniunctum habet. Grauius & constans tale delirium sine febre esse consuevit, & iterum est vel cum efferatione, vel cum depressione spirituum. Cum efferatione diuerso gradu est *mania*, quæ est furor sine febre, & furor κατ' ἐξοχήν etiam dici solet. Cum depressione spirituum autem existens est *melancholia*, quæ hinc est delirium triste, sine furore & febre. Delirium constans, vitæ periculum coniunctum habens, est cum febre acuta, & si cum inflammatione membranarum cerebri & corticalis cerebri substantiæ, contingit, *phrenitis* dicitur, quæ est furor cum febre; quodsi autem cum inflammatione diaphragmatis eueniat, *paraphrenitis* vocatur. *Rabies*, a morfu animalis rabidi, vel ab assumptione sanguinis, cerebri, lactis, illius, orta, partim ad melancholiam, partim ad maniam referri potest, & ad specialem deliriorum considerationem, vt & *tarantismus*, pertinet.

§. XXXVII.

Cognosci delirium præsens potest facile, sermone enim & gestibus patefit, quæ ostendunt, ægros circa obiecta, de quibus cogitare & rationari debent, non rite versari, sed absurda loqui & facere. Quænam autem species deliriorum ægrum teneat, partim ex dictis, partim ex specialiori tractatione patebit, quomodo deprehendi queat.

§. XXXVIII.

§. XXXVIII.

Prognosis generalis ex ante dictis ex parte haberi quidem potest, melius autem & distinctius in cuiuslibet specialis delirii doctrina deprehenditur.

§. XXXIX.

Curatio deliriorum, cum ab ideis præternaturalibus fiant, hæc autem ab intemperie spirituum animalium proueniant §. 14, hæc vero a sanguinis statu dependeat §. 15, generatim postulat, ut statum sanguinis vitiosum præsentem ad naturalem perducamus, sic enim redibit temperies spirituum decens, & ideæ fient naturales, deliriumque cessabit.

§. XL.

Quomodo autem in qualibet delirii specie id fieri debeat, ex cuiuslibet delirii accurata speciali cognitione, causis fouentibus specialibus, & circumstantiis præsentibus, determinari debet, quod hoc loco, cum iam tantum generatim de deliriis agere promiserimus, præstari non potest, pedem itaque hic figimus.

SOLI DEO GLORIA!

III/XXZ